

ŠIUOLAIKINĖS BANKININKYSTĖS IR BANKŲ SEKTORIAUS IŠORINĖS APLINKOS VYSTYMO SI DĖSNINGUMAI IR IŠŠŪKIAI

Vilma Deltuvaite

Kauno technologijos universitetas, Ekonomikos ir vadybos fakultetas, Laisvės al. 55, Kaunas, Lietuva

vilma.deltuvaite@ktu.lt

Anotacija

Pastaruosiu metu dažnesnės bankų krizės pasaulyje kelia mokslines diskusijas dėl bankų sektoriaus išorinės aplinkos ir šiuolaikinės bankininkystės vystymosi dėsningumą, lemiančių dažnesnę sisteminę riziką pasireiškimą bankų sektoriuje. Šiame straipsnyje analizuojamos pagrindinės bankų sektoriaus išorinės aplinkos ir šiuolaikinės bankininkystės vystymosi tendencijos, lemiančios dažnesnes problemas bankų sektoriuje ir vietiniu, ir globaliu mastu.

Pagrindiniai žodžiai: sisteminė rizika, bankų krizė, bankų sektorius, bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi tendencijos, šiuolaikinės bankininkystės vystymosi tendencijos.

Įvadas

Tyrimo aktualumas. Kaip teigia Summer (2002), bankų sektorius yra vienas iš dinamiškiausių, jis per pastaruosius kelis dešimtmečius patyrė neįtikėtinų pokyčių. Allen ir Carletti (2012) tvirtinimu, bankų vaidmuo finansų sistemoje ir ekonomikoje bei jų atliekamų funkcijų santykinė reikšmė priklauso nuo konkrečios šalies ir laikotarpio, tačiau bankai, anot šių mokslininkų, visuomet itin svarbūs ir šalies finansų sistemai, ir ekonomikai, ypač šalyse, kuriose jie atlieka pagrindinį vaidmenį finansinio tarpininkavimo procese, t. y. į bankus orientuotose (angl. *bank-based*) finansų sistemose.

Ir mokslininkai, ir praktikai ekspertai (Apice ir Ferri, 2010; Hsu ir Moroz, 2010; Speller, Thwaites ir Wright, 2011; Erce ir Balteanu, 2012; Frame ir White, 2012; Furceri, Guichard ir Rusticelli, 2012; Buch ir Delong, 2012; Berger, Molyneux ir Wilson, 2012; Boot ir Thakor, 2012; Deltuvaite, 2012, 2013; ir kt.) teigia, kad kai kurie šiuolaikinės bankininkystės ir išorinės aplinkos vystymosi dėsningumai pabrėžia sisteminę riziką pasireiškimą bankų sektoriuje svarbą. Kaufman (2000), Šarkinas (2008), Apostolik, Donohue ir Went (2009), Hoggarth, Mahadeva ir Martin (2010), D'Apice ir Ferri (2010), Reinhart ir Rogoff (2011), EBPO (2011), Speller ir kt. (2011), Erce ir Balteanu (2012), Frame ir White (2012), Furceri ir kt. (2012), Buch ir Delong (2012), Deltuvaite (2012, 2013) ir kt. teigia, kad pastaraisiais metais sisteminė rizika tapo svarbesnė, o

jos pasireiškimai labiau tikėtini dėl tam tikrų išorinės aplinkos vystymosi dėsningumų: dėl ekonominės plėtros padidėjo bankų reikšmė ir jų bei šalių tarpusavio priklausomybė globaliu mastu, šiuo metu dauguma bankų dėl jų svarbos ir globalių sąsajų pasaulio finansų sistemoje traktuojami kaip „per dideli, kad žlugtų“, bankų krizės plitimo greitį gerokai padidino ekonominė ir finansinė šalių priklausomybė, o dėl sustiprėjusios šalių finansų sektorių tarpusavio priklausomybės atsirado kanalų, kuriais pradiniai sukrėtimai gali pasklisti visame pasaulyje. Tačiau mokslininkai Alexander, Dhumale ir Eatwell (2005), Apostolik ir kt. (2009), D'Apice ir Ferri (2010), Hsu ir Moroz (2010), Berger ir kt. (2012), Buch ir Delong (2012), IISD (2012), Boot ir Thakor (2012), Frame ir White (2012), Goddard, Molyneux ir Wilson (2012) ir kt. labiau akcentuoja šiuolaikinės bankininkystės vystymosi dėsningumus, didinančius sisteminę riziką pasireiškimą bankų sektoriuje tikimybę: bankų sektoriaus finansinė liberalizacija ir dereguliacija, spartėjanti bankininkystės verslo globalizacija ir konsolidacija, sparti finansinių inovacijų (ypač turto pakeitimo vertybiniais popieriais priemonių) plėtra, didėjanti šešėlinės bankų sistemos svarba, spartėjanti bankų ir finansų rinkų integracija ir kt.

Šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumų ir ypatumų analizė svarbi ir moksliniu, ir praktiniu požiūriu: atliekant teorinius ir empirinius tyrimus, mokslininkams svarbu įvertinti pokyčius ne tik bankų sektoriuje, bet ir bankų sektoriaus išorinėje aplinkoje, o šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi tendencijų identifikavimas yra itin svarbus bankų priežiūros ir reguliavimo institucijoms, siekiant laiku priimti sprendimus bankų priežiūros ir reguliavimo srityje. Kadangi mokslininkai akcentuoja skirtingas šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi tendencijas, moksliniu požiūriu svarbu išvalgas apibendrinti ir identifikuoti pagrindinius dėsningumus šioje srityje.

Tyrimo objektas – šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumai ir ypatumai.

Tyrimo tikslas – identifikuoti svarbiausius šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumus sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje požiūriu.

Tyrimo metodai: sisteminė, loginė ir lyginamoji mokslinės literatūros analizė.

Bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumai, lemiantys sisteminės rizikos pasireiškimą bankų sektoriuje

Mokslininkai Apostolik ir kt. (2009), Hoggarth ir kt. (2010), D'Apice ir Ferri (2010), Reinhart ir Rogoff (2011), Speller ir kt. (2011), Erce ir Balteanu (2012), Frame ir White (2012), Furceri ir kt. (2012), Buch ir Delong (2012) ir kt. teigia, kad pastaruosiu metu sisteminės rizikos pasireiškimo tikimybė padidėjo dėl tam tikrų bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumų. Šarkinas (2008), Apostolik ir kt. (2009), Speller ir kt. (2011), EBPO (2011) pabrėžia, kad *ekonominė plėtra* sustiprino bankų reikšmę, padidino jų ir šalių tarpusavio priklausomybę globaliu mastu. Apostolik ir kt. (2009) pažymi, kad pastarųjų metų įvykiai pasauliniu mastu atskleidė, jog šiuo metu dauguma bankų dėl jų svarbos ir globalių sąsajų pasaulio finansų sistemoje traktuojami kaip „per dideli, kad žlugtų“. Šarkinas (2008) taip pat pabrėžia, kad bankų krizės plitimo greitį gerokai padidino ekonominė ir finansinė šalių priklausomybė. Speller ir kt. (2011) teigimu, dėl sustiprėjusios šalių finansų sektorių tarpusavio priklausomybės (didelių grynųjų kapitalo srautų) atsirado kanalų, kuriais pradiniai sukrėtimai gali pasklisti visame pasaulyje ir lemti dažnesnę sisteminės rizikos pasireiškimą. EBPO (2011) tvirtinimu, finansinis vystymasis, kapitalo sąskaitos (tarptautinių kapitalo srautų) liberalizacija ir didėjantis prekybos atvirumas yra ilgalaikiai veiksniai, didinantys finansinę ir ekonominę integraciją globaliu mastu.

Astley, Giese, Hume ir Kubelec (2009), Hoggarth ir kt. (2010), Speller ir kt. (2011), Shahrokhi (2011) atkreipia dėmesį į *didėjantį pasaulinį finansų ir einamosios sąskaitos disbalansą*, galintį lemti staigų globalaus kapitalo persiskirstymą. Hoggarth ir kt. (2010), Speller ir kt. (2011) teigia, kad 2002–2007 m. laikotarpiu grynųjų tarptautinių kapitalo srautų ir pasaulio BVP santykis padidėjo nuo 5 iki 17 proc., o šalių tarptautiniai finansiniai ryšiai tapo itin sudėtingi. Per minėtą laikotarpį gryniesiems tarptautiniams kapitalo srautai taip pat gerokai išaugo, o pasaulinis einamosios sąskaitos disbalansas padidėjo dvigubai (nuo 3 iki 6 proc. pasaulio BVP). Astley ir kt. (2009), Speller ir kt. (2011) teigimu, toks didelis globalus disbalansas ir finansinio reguliavimo sumažėjimas buvo pagrindinės priežastys, lėmusios pastarąją pasaulinę finansų krizę, o padidėjusi šalių finansų sektorių tarpusavio priklausomybė sukūrė daugybę kanalų, kuriais

pirminiai sukrėtimai gali pasklisti pasauliniu mastu. Speller ir kt. (2011) nuomone, pastarojo dešimtmečio įvykiai parodė, kad tarptautiniai kapitalo srautai gali turėti įtakos finansiniam stabilumui, todėl tarptautinių kapitalo srautų nepastovumas ir išaugusi jų apimtis buvo esminiai veiksniai, lėmę pastarosios globalios finansų krizės mastą ir gylį.

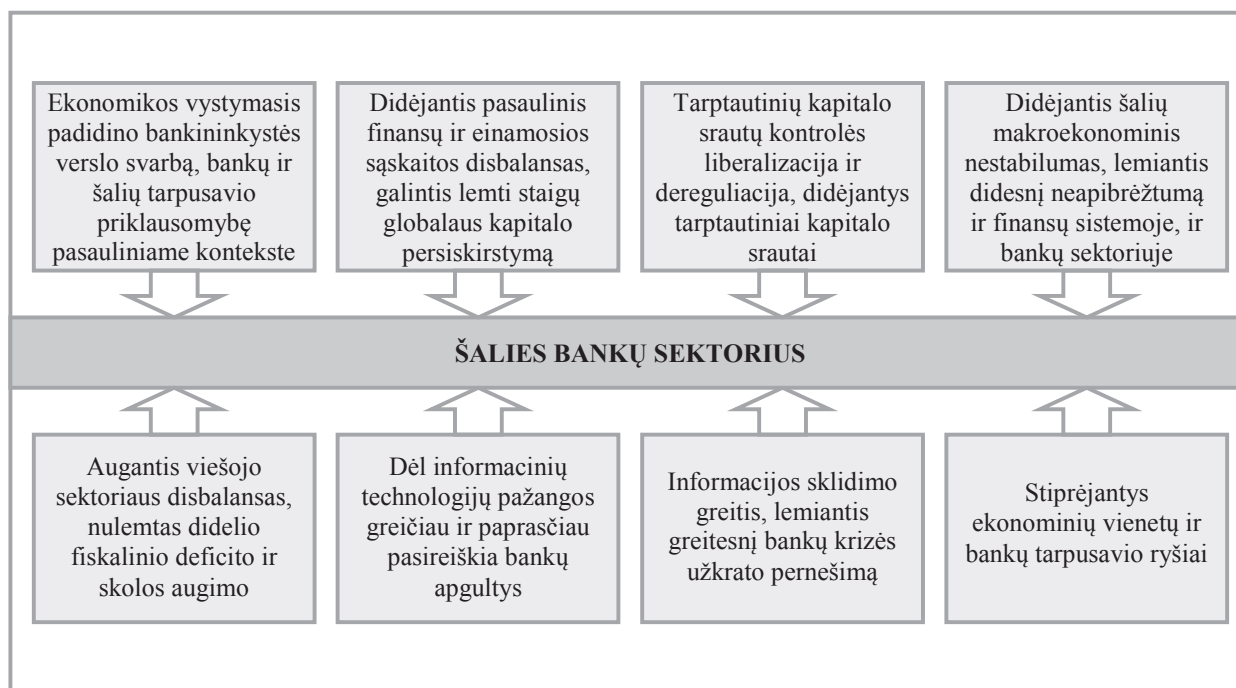
Kaufman (2000) atkreipia dėmesį į *tarptautinių kapitalo srautų kontrolės liberalizaciją ir dereguliaciją*. Šio autoriaus teigimu, dėl bankų veiklos liberalizacijos ir dereguliacijos bei tarptautinių kapitalo srautų kontrolės sumažėjimo gerokai išaugo kapitalo srautai ir nacionaliniu, ir transnacionaliniu lygmeniu, o tai savo ruožtu lėmė rinkos dalyvių rizikos lygio padidėjimą. Be to, kapitalo srautų nepastovumas padidėjo dėl dalyvių galimybių beveik nedelsiant pakeisti savo investicijų kryptį. Kaufman (2000), EBPO (2011), Buch ir Delong (2012), Furceri ir kt. (2012) taip pat atkreipia dėmesį į *didėjančius tarptautinius kapitalo srautus*. Buch ir Delong (2012) teigimu, tarptautiniai kapitalo srautai per pastaruosius du dešimtmečius išaugo dešimteriopai, o bankai tapo vienomomis iš didžiausių tarptautinių bendrovių pasauliniu mastu. EBPO (2011), Furceri ir kt. (2012) pažymi, kad dėl didėjančių tarptautinių kapitalo srautų gali sustiprėti ilgalaikis pajamų augimas, nes tarptautiniu mastu geriau paskirstomos santaupos ir investicijos. Tačiau, vėlgį tų pačių šaltinių teigimu, tarptautiniai kapitalo srautai gali apsunkinti makroekonominę valdymą dėl daug spartesnio sukrėtimų perdavimo tarptautiniu mastu ir išaugusios ekonomikos perkaitimo, kreditų ir turto kainų staigių pakilimų ir nuosmukių epizodų, staigaus kapitalo srautų krypties pasikeitimo rizikos. EBPO (2011) nurodo, kad tarptautinių kapitalo srautų ir pasaulio BVP santykis buvo pasiekęs aukščiausią tašką 2007 m. viduryje (20 proc.), tačiau vėliau, pasaulinės finansų krizės akivaizdoje, nukrito iki seniai regėtų žemumų (2 proc.). EBPO (2011) teigia, jog pastarojo laikotarpio globalios finansų krizės pradžioje buvo pastebimas tarptautinių kapitalo srautų susitraukimas tik bankininkystės sektoriuje EBPO šalyse, tačiau po banko „Lehman Brothers“ bankroto 2008 m. rugsėjį ši tendencija pasireiškė ir platesniu mastu. EBPO (2011) tvirtinimu, pastarojo laikotarpio pasaulinė finansų krizė atskleidė finansinių sukrėtimų sklidimo tarptautiniu mastu greitį bei mastą ir finansinį pažeidžiamumą, susijusį su didėjančiais tarptautiniais kapitalo srautais. EBPO (2011) pabrėžia, kad veiksniai, lėmę tarptautinių kapitalo srautų augimą iki pastarosios pasaulinės finansų krizės (finansinis vystymasis, tarptautinių kapitalo srautų liberalizacija ir didėjantis prekybos atvirumas), ir toliau išliks pagrindiniais veiksniais, sukeliančiais pokyčius šioje srityje.

Apostolik ir kt. (2009), D'Apice ir Ferri (2010) akcentuoja *didėjantį šalių makroekonominį nestabilumą*,

lemiantį didesnę neapibrėžtumą ir finansų sistemoje, ir bankų sektoriuje. Apostolik ir kt. (2009) pažymi, kad vienas iš aktualiausių makroekonominių neapibrėžtumų bankų veikloje – tai infliacijos ir palūkanų normos svyravimai. Šių autorių manymu, bankų finansiniams rezultatams didelę įtaką turi palūkanų normų pokyčiai. Kylant infliacijai, palūkanų normos dažniausiai taip pat didėja, o dažni ir reikšmingi palūkanų normų pokyčiai labai paveikia bankų finansinius rezultatus ir verčia didesnę dėmesį skirti šių rizikos rūšių valdymui. D'Apice ir Ferri (2010) taip pat teigia, kad palūkanų normų augimas, kuris dažniausiai pastebimas bankų krizių pradžioje, padidina nepalankaus pasirinkimo (angl. *adverse selection*) riziką, nes didesnės palūkanos išstumia iš kredito rinkos „aukštos kokybės“ paskolų gavėjus, todėl išauga „žemos kokybės“ paskolų gavėjų finansavimo rizika. Kitai svarbi makroekonominio nestabilumo priežastis – ekonomikos svyravimai. Ramanauskas (2005) teigia, kad bankų kredito didėjimą ir kitus ekonominius procesus sieja sudėtingi ryšiai, ir akcentuoja finansinio akceleratoriaus svarbą. Anot jo, finansinis akceleratorius sustiprina verslo ciklo svyravimus: dėl bankų kreditų didėjimo ekonomikos augimas pakilimo laikotarpiu būna spartesnis, o verslo ciklui pereinant į lėtėjimo fazę dažnai pasitaiko kreditų pasiūlos ribojimo atveju. Mokslininkas tvirtina, kad ekonomikos lėtėjimo ar nuosmukio fazėje tampa akivaizdi bankų prisiimta kredito rizika, kyla palūkanų normos, o tai ne tik neigiamai veikia šalies ūkio plėtrą, bet ir gali sukelti bankų krizę. Ramanausko teigimu, bankų krizės tikimybė padidėja, jei sparčiai augant ekonomikai nepakankamai įvertinamas finansinio akceleratoriaus poveikis – tokiu atveju atsiranda pernelyg optimistinių lūkesčių ir gali būti netinkamai vertinama kredito rizika.

Arteta ir Hale (2008), Panizza ir Borensztein (2008), Noyer (2010), Gennaioli, Martin, ir Rossi (2010), Candelon ir Palm (2010), Reinhart ir Rogoff (2011), Erce ir Balteanu (2012) atkreipia dėmesį į *augantį viešojo sektoriaus disbalansą*, sukeltą didelio fiskalinio deficito ir skolos augimo, ir galimas šio reiškinio pasekmes bankų sistemai. Erce ir Balteanu (2012) teigimu, tarp problemų bankų ir viešajame sektoriuje egzistuoja dvipusis ryšys, kuris sulaukė didesnio susidomėjimo po 2007 m. prasidėjusios pasaulinės finansų krizės, įtraukusios išsivysčiusias šalis į lėto augimo ir fiskalinių bei finansinių problemų spiralę. Viena vertus, nemažai šalių susidūrė su didelio masto bankų krizėmis, kurios savo ruožtu sukėlė fiskalinių problemų kai kuriose šalyse, pvz., Islandijoje. Kita vertus, valstybės skolos augimas, proklinalinė fiskalinė politika, konkurencingumo stoka ir klaidinančių duomenų apie valstybės įsipareigojimus pateikimas buvo vienos iš pagrindinių priežasčių,

lėmusių valstybės skolos krizę Graikijoje. 2009 m. pabaigoje valstybės skolos ir BVP santykis Graikijoje pasiekė 115 proc. lygį, o biudžeto deficitas buvo 13,6 proc., todėl nuogaštavimai dėl galimo Graikijos nemokumo lėmė kapitalo pasitraukimą ir staigų indėlių nutekėjimą. Erce ir Balteanu (2012) pabrėžia, jog valstybės skolos krizė Graikijoje sukėlė problemų ir šalies bankų sektoriuje, nes bankai buvo pagrindiniai valstybės skolos finansuotojai. Po Graikijos obligacijų reitingų kritimo ECB palaikė Graikijos bankus, priimdama šias obligacijas kaip užstatą, nepaisant mažo jų reitingo, tačiau kai kurių didžiųjų Europos bankų turimi dideli Graikijos obligacijų portfeliai sukėlė didelių abejonių dėl tokių skolos vertybinių popierių sumažėjusios vertės poveikio bankų balansams ir nuogaštavimų dėl sisteminės rizikos pasklidimo tarptautiniu mastu. Candelon ir Palm (2010) išskiria tris pagrindinius bankų sektoriaus problemų perdavimo viešiesiems finansams kanalus: 1) bankų gelbėjimo planai gali pakenkti viešųjų finansų tvarumui; 2) jeigu valstybei tenka vykdyti nenumatytus įsipareigojimus, susijusius su bankų problemų sprendimu, fiskalinės išlaidos gali būti labai didelės. Be to, net ir tais atvejais, kai vyriausybei netenka vykdyti nenumatytų įsipareigojimų, problemos šalies bankų sektoriuje dažniausiai sukelia vyriausybės leidžiamų vertybinių popierių rizikos priedo padidėjimą; 3) bankų krizės dažnai lemia ekonomikos nuosmukį, dėl kurio sumažėja valstybės pajamos ir padidėja išlaidos, o tai savo ruožtu dar labiau didina biudžeto deficitą ir valstybės skolos lygį. Apibendrinant Arteta ir Hale (2008), Panizza ir Borensztein (2008), Noyer (2010), Gennaioli ir kt. (2010), Reinhart ir Rogoff (2011) mintis, būtų galima išskirti tokius viešojo sektoriaus problemų perdavimo bankų sistemai kanalus: 1) dėl problemų viešajame sektoriuje gali sumažėti pasitikėjimas bankais, o tai savo ruožtu gali lemti bankų kapitalo nuostolius ir skolinimo sąlygų sugriežtinimą; 2) pastaruoju metu bankai tapo pagrindiniais investuotojais į vyriausybės leidžiamus vertybinius popierius, todėl problemos viešajame sektoriuje ar valstybės skolos krizė gali tiesiogiai paveikti tokių vertybinių popierių rinkos vertę; 3) sumažėjusios valstybės išlaidos gali lemti mažesnę nefinansinių bendrovių ekonominę aktyvumą ir paveikti bankų uždirbamas pajamas ir pelną; 4) dėl valstybės kredito reitingų sumažėjimo gali sumažėti bankų galimybės skolintis tarptautinėje rinkoje, o tai gali lemti mažesnę bankų kreditinių išteklių pasiūlą vidaus rinkoje arba didesnes skolinimosi išlaidas patiems bankams; 5) dėl padidėjusio neapibrėžtumo rinkoje gali kilti bankų apgultys arba sutrikti tarpbankinė rinka; 6) bankai, susiduriantys su kapitalo nuostoliais dėl nuvertėjusių vyriausybės (-ių) išleistų skolos vertybinių popierių, gali rinktis konservatyvesnę kreditavimo strategiją, o tai sustiprina

1 pav. Bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumai, didinantys sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje tikimybę

Šaltinis: parengta autorės.

ekonomikos lėtėjimą; 7) valstybės biudžeto deficito monetizavimas gali sukelti nekontroliuojamą infliaciją (hiperinfliaciją).

Kaufman (2000), Šarkinas (2008), Apostolik ir kt. (2009), Frame ir White (2012) pabrėžia *kompiuterinių ir telekomunikacinių technologijų pažangos*, kuri suteikė galimybę pervesti lėšas (fondus) daug paprasčiau, greičiau ir pigiau, nepaisant didelių atstumų, valstybių sienų, ir susiejo ir bankus, ir šalis glaudesniais ryšiais, svarbą. Anot Kaufman (2000), dėl informacinių ir telekomunikacinių technologijų pažangos bankų ir valiutos „atakos“ (angl. *bank and currency runs*) tapo labiau nevaržomos ir spartesnės. Stambūs indėlininkai ir kiti bankai gali atsiimti savo fondus beveik akimirksniu, net ir smulkiems indėlininkams daugiau nereikia stovėti eilėse, kad galėtų atsiimti indėlius, nes lėšas į kitus bankus jie gali pervesti telefonu ar kompiuteriu, o valiutos įsigyti bankomatuose. Pasklidus neigiamai informacijai apie finansų institucijos ar šalies padėtį, ne tik greičiau ir pigiau gali būti atsiimtose iš bankų lėšos, bet ir greičiau pasklinda panika. Alexander ir kt. (2005), Šarkinas (2008) taip pat pabrėžia *informacijos sklaidimo greičio* svarbą bankų krizės užkrato pernešimo procese. Šarkino (2008) teigimu, globali žiniasklaida – visą parą veikiantys naujienų kanalai, internetas, socialiniai tinklai – padeda gerokai greičiau pernešti bankų krizės užkratą. Alexander ir kt. (2005) taip pat pabrėžia, kad dėl technologinių ryšių tarp skirtingų finansų sistemų ir intensyvios svarbių finansų institucijų plėtros

pasauliniu mastu sisteminė rizika gali staiga pasklisti į skirtingas finansų sistemas.

Be to, Kaufman (2000) atkreipia dėmesį į stiprėjančius ekonominių vienetų ir bankų tarpusavio ryšius. Mokslininko teigimu, didėjant ekonominių vienetų gaunamoms pajamoms ir valdomam turtui, vis daugiau jų ima naudotis bankų ar kitų finansinių institucijų teikiamomis paslaugomis ir produktais. Taigi sutrikimai bankų ir finansų sektoriuose paliestų didesnę dalį gyventojų nei anksčiau, pavyzdžiui, 1630-aisiais „Tulpių svogūnėlių“ burbulo (angl. *Tulip Bulb Bubble*) Olandijoje atveju ar 1720 m. Pietų Jūros burbulo (angl. *South Sea Bubble*) Anglijoje atveju. Be to, didėjanti ekonominių vienetų ir bankų tarpusavio priklausomybė didina bankų apgulties riziką ir gali sukelti dažnesnę sisteminės rizikos pasireiškimą bankų sektoriuje.

Taigi apibendrinant mokslininkų išvalgas šioje srityje galima identifikuoti tokius pagrindinius bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumus, didinančius sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje tikimybę (žr. 1 pav.).

Be minėtų bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumų, mokslinėje literatūroje (Alexander ir kt., 2005; Apostolik ir kt., 2009; D’Apice ir Ferri, 2010; Hsu ir Moroz, 2010; Berger ir kt., 2012; Buch ir Delong, 2012; Boot ir Thakor, 2012; Frame ir White, 2012; Goddard ir kt., 2012) daug dėmesio skiriama šiuolaikinės bankininkystės vystymosi tendencijų analizei.

Šiuolaikinės bankininkystės vystymosi dėsningumai, lemiantys sisteminės rizikos pasireiškimą bankų sektoriuje

Nors mokslinėje literatūroje aktyviai diskutuojama apie bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi tendencijas, tačiau Alexander ir kt. (2005), Apostolik ir kt. (2009), D'Apice ir Ferri (2010), Hsu ir Moroz (2010), Berger ir kt. (2012), Buch ir Delong (2012), Boot ir Thakor (2012), Frame ir White (2012), Goddard ir kt. (2012) ir kiti mokslininkai labiau pabrėžia šiuolaikinės bankininkystės vystymosi dėsningumus, lemiančius didesnę sisteminės rizikos pasireiškimą bankų sektoriuje tikimybę. Kaufman (2000), Apostolik ir kt. (2009), D'Apice ir Ferri (2010), Berger ir kt. (2012) akcentuoja bankų sektoriaus finansinę liberalizaciją ir dereguliaciją, kurios didele dalimi turėjo įtakos didesniai bankų krizių dažniui ir mastui pastaraisiais metais. Mokslinių tyrimų rezultatai (Kaminsky ir Reinhart, 1999; ir kt.) įrodo, kad pastaraisiais metais bankų krizės kilo dėl finansinės liberalizacijos ir dereguliacijos įtakos. Kaufman nuomone (2000), tikėtina, kad augančios konkurencijos ir bankų apsaugos mažėjimo sąlygomis finansinė dereguliacija gali padidinti bankų žlugimų skaičių. Apostolik ir kt. (2009) taip pat pažymi, kad dereguliacija pasauliniu mastu lėmė ne tokį griežtą bankų reguliavimą daugelyje šalių. Anot pastarųjų mokslininkų, tokie pokyčiai, esant mažesnei tiesioginei vyriausybės priežiūrai ir didesnei verslo organizavimo laisvei, daugumai bankų leido konkuruoti tarpusavyje ir su kitais finansinių paslaugų teikėjais. Bankų veiklos reguliavimo ir kontrolės mažinimas (dereguliacija) buvo įgyvendinamas tikintis, kad padidėjusi bankų tarpusavio konkurencija padidins jų veiklos efektyvumą ir lems kitų verslo subjektų, teikiančių finansines paslaugas, spaudimą bankams. Be to, kaip pažymi šie mokslininkai, buvo tikimasi, kad bankai dėl jų pačių suinteresuotumo veiksmingai reguliuos vieni kitus, o griežto išorinio reguliavimo reikės mažiau. Todėl buvo manoma, kad bankai bus patys suinteresuoti savo veiklos efektyvumu, siekdami būti konkurencingi vis labiau konkuruojančiame pasaulyje, tačiau, kaip rodo pastarųjų metų pasaulinio masto įvykiai, jie nesugebėjo veiksmingai kontroliuoti vieni kitų, o rinkos disciplinos stoka sukėlė beveik visišką globalios finansų sistemos griūtį (krachą). D'Apice ir Ferri (2010) išskiria tris pagrindines priežastis, lėmusias finansų sistemos dereguliaciją ir liberalizaciją: 1) finansų sistemos sukeltos finansinės inovacijos; 2) rinkos plėtros (sieki išnaudoti tarptautines galimybes) ir rinkos gilinimo (angl. *deepening*) (sieki išnaudoti naujus rinkos segmentus) procesas, privertęs ieškoti naujų reguliavimo ir priežiūros schemų, siekiant užtikrinti finansų sistemos stabilumą; 3) staigus finansų sistemos priežiūros ir reguliavimo ideologijos pasikeitimas, padėjęs dominuoti ir vis labiau

įsigalėti laisvosios rinkos vizijai. Berger ir kt. (2012) taip pat akcentuoja, kad finansinė dereguliacija lėmė bankininkystės verslo transformacijas – globaliu mastu buvo panaikinti konkurencijos ribojimo barjerai ir tradicinių, ir naujų (nebankinių) produktų srityse.

Spartėjanti bankininkystės verslo globalizacija ir konsolidacija lemia didėjančią bankų sektoriaus koncentraciją ir spartų sistemiškai svarbių bankų skaičiaus augimą ir vietiniu, ir globaliu mastu. Spartėjančius bankų sektoriaus globalizacijos ir konsolidacijos procesus akcentuoja ir kiti mokslininkai. Berger ir kt. (2012) teigia, kad per pastarąjį dešimtmetį pastebima radikalių globalios bankų sistemos struktūrinių pokyčių: visose išsivysčiusiose bankų rinkose buvo nustatytas reikšmingas bankų skaičiaus mažėjimas, o rinkos koncentracija dažniausiai didėjo ir nacionaliniu, ir regioniniu lygmeniu. Tokių bankų skaičiaus mažėjimą daugiausia lėmė susijungimų ir įsigijimų tendencijos bankų sektoriuje. Per kelis pastaruosius dešimtmečius daugelyje šalių buvo pastebimas užsienio finansų institucijų skaičiaus augimas, o kai kuriose išsivysčiusiose šalyse sparčiai išaugo bankų skyrių skaičius, nors bankų skaičius mažėjo. Šie autoriai teigia, jog bankų sektoriaus konsolidacijos ir užsienio bankų skaičiaus augimo vidaus rinkose ir didžiųjų pasaulio bankų plėtros besivystančiose šalyse tendencijos turėtų nekisti, o daugelyje išsivysčiusių šalių bankų sektoriaus koncentracijos lygis išliks aukštas. Goddard ir kt. (2012) taip pat pažymi, kad bankų skaičius reikšmingai sumažėjo dėl susijungimų ir įsigijimų bangos, o per pastaruosius kelerius metus bankų sektoriaus koncentracija vidaus rinkose pasiekė istorines aukštumas. Buch ir Delong (2012) teigimu, finansinių paslaugų industrijos internacionalizacija tapo globalizacijos proceso sinonimu, tačiau mokslininkai atkreipia dėmesį, kad vis dėlto tarptautinių (tarpvalstybinių) susijungimų ir įsigijimų bankininkystėje yra santykinai mažai ir tokie atvejai gana reti, palyginti su bankų susijungimų skaičiumi vidaus rinkose, o tai leidžia formuluoti prielaidą, jog egzistuoja tam tikrų formalių ir neformalių bankininkystės rinkos integracijos barjerų (politinių, reguliavimo ar kultūrinių). Todėl tokie bankininkystės verslo globalizacijos ir konsolidacijos procesai lemia sistemiškai svarbių bankų skaičiaus augimą globaliu mastu ir gali sukelti dažnesnę ir spartesnę sisteminės rizikos pasireiškimą ir sklidimą tarptautiniu mastu.

Claessens, Dell'Ariccia, Igan ir Laeven (2010), Boot ir Thakor (2012) pabrėžia, kad *spartėjanti bankų ir finansų rinkų integracija* kelia susirūpinimą dėl vietinio ir globalaus finansinio stabilumo. Boot ir Thakor (2012) tvirtina, kad ir finansų institucijų organizacinė struktūra, ir riba tarp finansinių institucijų ir finansų rinkų transformavosi. Boot ir Thakor (2012) argumentuoja, kad didėja bankų priklausomybė nuo

kapitalo rinkų, kaip pajamų šaltinio, papildomo kapitalo pritraukimo alternatyvos ir rizikos valdymo priemonių šaltinio, o kapitalo rinkos dalyviai vis labiau pasikliauja bankų gebėjimais finansinių inovacijų ir portfelio valdymo srityse. Anot šių autorių, tokia įvairialypė bankų priklausomybė nuo finansų rinkų sukelia du visiškai skirtingus efektus: viena vertus, bankų ir finansų rinkų integracija leidžia bankams geriau valdyti savo rizikas, nes naudodamiesi finansų rinkų galimybėmis bankai gali daug lengviau ir pigiau jas apdrausti, kita vertus, aktyvi bankų veikla finansų rinkose, pvz., prekyba savo sąskaita (angl. *proprietary trading*), likvidumo garantijos vertybiniais popieriais pakeistoms paskoloms ir kredito išipareigojimų neįvykdymo apsigkeitimo sandorių pozicijos gali tik padidinti bankų riziką. Todėl bankų ir finansų rinkų integracija galėtų sumažinti atskiro banko žlugimo tikimybę dėl vienkartinio sukrėtimo, tačiau gali padidinti tikimybę, kad tam tikros bankų grupės sukrėtimas sukels sisteminių poveikį finansų rinkoms ir padidės sisteminės rizikos lygis. Autoriai pažymi, kad tokia bankų ir finansų rinkų integracija kelia teisėkūros institucijų susirūpinimą dėl šių pokyčių įtakos rizikos ribojimu grįstam bankų reguliavimui ir priežiūrai bei finansų sistemos pažeidžiamumui. Didėjanti bankų ir finansų rinkų integracija, pasak Boot ir Thakor, kelia susirūpinimą dėl finansinio stabilumo ir vietiniu, ir globaliu mastu ir gali turėti įtakos vietinei ir globaliai finansų sistemų priežiūrai. Jų manymu, spartėjanti bankų ir finansų rinkų integracija turi ir neigiamų aspektų: 2007–2009 m. pasaulinė finansų krizė atskleidė, kad sisteminė rizika gali paplisti daug greičiau ir plačiau.

Apostolik ir kt. (2009), Laeven ir Valencia (2010), Frame ir White (2012), Berger ir kt. (2012) akcentuoja *sparčią finansinių inovacijų* (ypač turto pakeitimo vertybiniais popieriais (angl. *asset securitization*) priemonių) *plėtrą* ir vaidmenį sisteminės rizikos sklaidimo finansų sistemoje procese. Frame ir White (2012) teigimu, technologiniai pokyčiai telekomunikacijų ir informacinių technologijų srityje paskatino finansinių inovacijų plėtrą, lėmusią bankų produktų, paslaugų ir jų kūrimo procesų pokyčius. Apostolik ir kt. (2009) pabrėžia, kad turto pakeitimo vertybiniais popieriais priemonės yra santykinai naujas finansinis produktas, kuris kelia tam tikras grėsmes bankams, nes tokios priemonės suteikia galimybių nebankinėms institucijoms siūlyti rinkai paskolų ir kitų finansavimo priemonių su mažesnėmis nei bankų palūkanomis. Tačiau, šių autorių nuomone, turto pakeitimo vertybiniais popieriais priemonės gali būti patrauklios bankams, nes suteikia galimybę parduoti dalį didelės rizikos pasižyminčio turto, kurio jie nenorėtų turėti savo balansuose. Berger ir kt. (2012) teigia, kad fenomenalus struktūrizuotų kredito produktų augimas

yra vienas iš svarbiausių šiuolaikinės bankininkystės verslo bruožų. Jų tvirtinimu, bankai aktyviai kūrė nebalansines priemones, kurios apimdavo įvairių rūšių turtą (obligacijas, paskolas ar nekilnojamojo turto įkeitimu (hipoteka) užtikrintus vertybinius popierius) ir su tokiu turtu susijusias įvairias rinkos ir kredito rizikas, po to su šiomis priemonėmis susijusius pinigų srautus, priklausomai nuo jų rizikos ar kredito reitingo, išskirstydavo į skirtingos rūšies skirtingo eiliškumo dalis (angl. *tranches*) ir vėliau parduodavo investuotojams. Investuotojai, priklausomai nuo jų požiūrio į riziką ir grąžą, galėdavo pasirinkti investuoti į skirtingos rūšies ir eiliškumo dalis. Autorių teigimu, struktūrizuotų kredito produktų paklausa iki 2007 m. vidurio buvo gerokai išaugusi, nes investuotojams tokios investavimo priemonės buvo patrauklios dėl to, kad paprastai jų grąža būdavo didesnė nei panašaus reitingo bendrovių obligacijų. Bankams tokios struktūrizuotos kredito priemonės taip pat buvo patrauklios, nes leido sumažinti kapitalo bazę, perkeliant kredito riziką kitoms šalims. Apibendrinami Berger ir kt. (2012) tvirtina, kad tuo metu vyravo nuomonė, jog nauji struktūriniai kredito produktai yra naudingi dėl to, kad leidžia didesnę rizikos dalį išskaidyti plačiam investuotojų ratui, kitaip tariant, bankams nebereikia būti subjektais, kuriuose koncentruojama didžiausia kredito rizikos dalis.

Claessens ir kt. (2010), Laeven ir Valencia (2010), Berger ir kt. (2012) atkreipia dėmesį į *mažėjančią bankų priklausomybę nuo mažmeninėje rinkoje pritraukiamų indėlių*, pakeičiant juos mažiau stabiliais didmeninio finansavimo (angl. *wholesale funding*) šaltiniais. Berger ir kt. (2012) pažymi, kad bankininkystės verslo plėtra į naujas veiklos sritis lėmė ir naujų bankų veiklos finansavimo šaltinių atsiradimą. Pasak Laeven ir Valencia (2010), Berger ir kt. (2012), dėl turto pakeitimo vertybiniais popieriais priemonių atsiradimo sumažėjo bankų priklausomybė nuo rinkoje pritraukiamų indėlių, nes bankai aktyviai jungė įvairias balanse esančias turto rūšis ir parduodavo rinkai įvairius turto pakeitimo vertybinius popierius ir taip pritraukdavo naujų lėšų veiklos plėtrai. Berger ir kt. (2012) taip pat teigia, kad buvo sukurta nebalansinių priemonių (pvz., struktūrinių investavimo priemonių ir kt.), norint suteikti bankams galimybę įkeisti turtą, finansuojamą išleidžiant trumpalaikius vertybinius popierius. Tokios finansinės inovacijos buvo naudojamos siekiant ne tik generuoti didesnę bankų prekybinį pelną, bet ir suteikti bankams naujų fondų pritraukimo galimybių, kad būtų galima užpildyti didėjančias finansavimo spragas, susiformuojančias dėl paskolų ir indėlių portfelių skirtumų.

Hsu ir Moroz (2010), Laeven ir Valencia (2010), Hubbard ir O'Brien (2012) atkreipia dėmesį į *didėjančią šešėlinės bankų sistemos* (angl. *shadow banking*

system), kuriai taikomi ne tokie griežti rizikos ribojimo reikalavimai, svarbą. Hsu ir Moroz (2010) pabrėžia, kad tradiciškai komerciniai bankai teikdavo finansines paslaugas, tačiau itin sparti rizikos draudimo fondų ir investicinės bankininkystės veiklos plėtra lėmė staigų netradicinio finansavimo augimą. Autoriai pažymi, kad šešėliniai bankai (brokeriai – tarpininkai, rizikos draudimo fondai, privataus kapitalo grupės, struktūrinio investavimo subjektai, pinigų rinkos fondai, nebankiniai hipotekos skoliniojai ir kitos panašios institucijos) yra tokie verslo subjektai, kurie finansuoja nelikvidų turtą trumpalaikiais įsipareigojimais, o toks likvidumo nesuderinamumas lemia šešėlinių bankų jautrumą bankų apgultims. Be to, kaip pabrėžia šie mokslininkai, tokios šešėlinės finansų institucijos nėra reguliavimo ir priežiūros objektas, o tai dar labiau didina šių verslo subjektų veiklos riziką. Tačiau Hsu ir Moroz (2010) teigia, kad dažniausiai šešėlinių bankų apgultys būdavo pagrįstos, todėl jų nebūtų buvę galima išvengti net ir prižiūrint šias finansų institucijas. Anot Laeven ir Valencia (2010), nebankinių (šešėlinių) finansų institucijų (angl. *non-banking institutions*) (pvz., finansų bendrovių Tailandė 1990-aisiais ir lengvatinio apmokestinimo finansinių institucijų Pietų Amerikoje 1980-aisiais ir 1990-aisiais) skaičius sparčiai augo iš dalies dėl nepakankamai griežtų priežiūros institucijų reikalavimų tokioms nebankinėms finansų institucijoms. Kilus bankų krizei, tokios nebankinės finansų institucijos dažnai patiria nuostolių, kurie staigiai pasklinda finansų sistemoje ir sukelia turto kainų kritimo ir finansų institucijų tarpusavio priklausomybės spaudimą. Toks įvykių scenarijus pasikartojė 2007 m. per bankų krizę JAV: nuostoliai JAV nekilnojamojo turto rinkoje sukėlė JAV šešėlinės bankų sistemos problemas, o šios galiausiai smogė bankams JAV ir kitose pasaulio šalyse.

Apostolik ir kt. (2009), Berger ir kt. (2012), Boot ir Thakor (2012) atkreipia dėmesį į *didėjančią bankų konkurenciją su specializuotų finansinių paslaugų teikėjais*. Pasak Apostolik ir kt. (2009), pastaruoju laikotarpiu pastebima ne tik padidėjusi bankų tarpusavio konkurencija, bet ir sustiprėjusi bankų konkurencija su specializuotas finansines paslaugas teikiančiais verslo subjektais. Tai lėmė bankų rinkos dalies praradimą tokių verslo subjektų naudai ir privertė bankus gerinti savo veiklos efektyvumą. Berger ir kt. (2012) teigia, kad pastaraisiais metais pastebima stiprėjanti konkurencija tarp pačių bankų, tarp bankų ir nebankinių finansų institucijų ir finansų rinkų. Šių mokslininkų nuomone, dėl tokios konkurencijos kilo bankų transformacija ir ėmė didėti konkurencija tarp bankų ir kapitalo rinkų. Boot ir Thakor (2012) irgi tvirtina, kad konkurencija bankininkystėje tapo labiau įtempta: sustiprėjo tarpbankinė konkurencija ir vidaus,

ir užsienio rinkose, taip pat itin aktuali tapo finansų rinkų konkurencija. Dėl tokio konkurencijos lygio didėjimo gali sumažėti bankų pelnas (dėl mažesnės maržos), o tai savo ruožtu gali lemti silpnesnę bankų kapitalo bazę ir mažesnes bankų galimybes atlaikyti nepalankius egzogeninius ir endogeninius sukrėtimus.

Goddard ir kt. (2012), Berger ir kt. (2012), IISD (2012) akcentuoja *didėjančią bankininkystės verslo sudėtingumą*. XXI a. pradžioje didžiausi bankai išsivysčiusiose šalyse tapo didžiulėmis finansinėmis organizacijomis, teikiančiomis platų finansinių paslaugų tarptautinėms rinkos spektrą ir kontroliuojančiomis milijardų dolerių vertės turtą. Pasinaudodami naujausių technologijų sprendimų pranašumais, bankai siekia rasti naujų verslo nišų, kurti individualiems vartotojams pritaikytas finansines paslaugas, įgyvendinti inovatyvias strategijas ir pasinaudoti naujomis rinkų galimybėmis. Todėl finansų sektoriaus globalizacijos, konsolidacijos, dereguliacijos ir diversifikacijos tendencijos lėmė bankininkystės verslo sudėtingumą. IISD (2012) ekspertai taip pat atkreipia dėmesį, kad per pastaruosius kelis dešimtmečius pastebima didėjanti bankų verslo diversifikacija: bankai išsivysčiusiose šalyse įsitraukė į investavimo, investicijų portfelio valdymo, draudimo sritis ir nefinansinių bendrovių vertybinių popierių leidimo, platinimo ir kt. procesus ir dėl tokių pokyčių tapo dar svarbesniais globalios verslo bendruomenės nariais. Berger ir kt. (2012) taip pat pažymi, kad pastaraisiais metais bankininkystės verslo conceptualizacija radikaliai pasikeitė: didžiausi bankai daugelyje šalių transformavosi į finansinių paslaugų konglomeratus, teikiančius mažmeninės bankininkystės, turto valdymo, brokerių (tarpininkavimo), draudimo, investicinės ir asmeninės bankininkystės paslaugas. Goddard ir kt. (2012) nurodo, jog per pastaruosius kelerius metus bankai ėmė labiau koncentruotis į pelno generavimą iš nepalūkaninių pajamų šaltinių ir labiau diversifikuoti savo veiklą, plėsdami savo veiklą į tokias sferas kaip draudimas, pensijų fondai ir įvairias su vertybiniais popieriais susijusias sritis. Be to, IISD (2012) atkreipia dėmesį į *didėjančią bankų investicinės ir komercinės veiklos konvergenciją*. Pastarąjį dešimtmetį buvo pastebima vis didėjanti komercinių ir investicinių bankų veiklos konvergencija, sukelta finansų sektoriaus dereguliacijos, todėl dabar kai kurios investicinės ir komercinės bankininkystės institucijos tiesiogiai konkuruoja pinigų rinkos operacijų, projektų finansinio vertinimo, obligacijų leidimo, finansinio konsultavimo ir kt. srityse.

Kaufman (2000), Alexander ir kt. (2005) akcentuoja *gerokai išaugusią tarpbankinio kliringo apimtį*, lemiančią sisteminės rizikos lygio padidėjimą nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu. Kaip teigia Kaufman (2000), prekybos finansiniu turtu, įskaitant

ŠIUOLAIKINĖS BANKININKYSTĖS VYSTYMOSI DĖSNINGUMAI	Spartėjanti bankininkystės verslo globalizacija ir konsolidacija	Didėjanti šešėlinės bankų sistemos, kuriai taikomi ne tokie griežti rizikos ribojimo reikalavimai, svarba	ŠIUOLAIKINĖS BANKININKYSTĖS VYSTYMOSI DĖSNINGUMAI
	Bankų sektoriaus finansinė liberalizacija ir dereguliacija	Didėjanti bankų konkurencija su specializuotų finansinių paslaugų teikėjais	
	Spartėjanti bankų ir finansų rinkų integracija	Didėjanti bankų investicinės ir komercinės veiklos konvergencija	
	Sparti finansinių inovacijų (ypač turto pakeitimo vertybiniais popieriais priemonių) plėtra	Gerokai išaugusi tarpbankinio kliringo apimtis	
	Mažėjanti bankų priklausomybė nuo indėlių, kaip finansavimo šaltinio, ir intensyvus didmeninio finansavimo šaltinių naudojimas	Didėjantis bankininkystės verslo sudėtingumas: didžiausi bankai tapo didžiulėmis finansinėmis organizacijomis	

2 pav. Šiuolaikinės bankininkystės vystymosi dėsningumai, didinantys sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje tikimybę

Šaltinis: parengta autorės.

išvestinius vertybinius popierius (ateities sandorius, pasirinkimo sandorius ir kt.), mastas išaugo taip, kad dėl to savo ruožtu gerokai padidėjo ir tarpbankinio kliringo apimtis. Kadangi tarpbankiniai įsipareigojimai nėra padengiami nedelsiant, rizikos lygis išauga ir nacionaliniu, ir tarptautiniu lygmeniu. Alexander ir kt. (2005) taip pat atkreipia dėmesį į sisteminės rizikos grėsmės didėjimą mokėjimų sistemose ir teigia, kad sparčiai didėjant tarpbankinių atsiskaitymų skaičiui ir apimčiai mokėjimų sistemų dalyviai (bankai) susiduria su didelėmis kredito pozicijomis, o tai gali sukelti atsiskaitymų trikdžius ir sisteminės rizikos grėsmę.

Taigi apibendrinant mokslininkų įžvalgas galima identifikuoti šiuos pagrindinius šiuolaikinės bankininkystės vystymosi dėsningumus, didinančius sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje tikimybę (žr. 2 pav.).

Nagrinėjant šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumus, didinančius sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje tikimybę ir aktualumą, galima pastebėti, kad visi dėsningumai labai tarpusavyje susiję, t. y. pokyčiai vienoje srityje lemia pokyčius kitoje, pvz., technologiniai pokyčiai IT srityje paskatino finansinių inovacijų plėtrą, o finansinių inovacijų plėtra sudarė sąlygas šešėlinės bankininkystės plėtrai ir spartesnei bankų ir finansų rinkų integracijai, gerokai padidėję tarptautiniai kapitalo srautai lėmė didėjančią pasaulinį finansų ir einamosios sąskaitos disbalansą ir pan.

Be abejonės, šiuolaikinėje bankininkystėje ir bankų sektoriaus išorinėje aplinkoje būtų galima identifikuoti ir kitų aktualių šių sričių vystymosi dėsningumų (finansinių paslaugų perkėlimas į elektroninę erdvę ir pan.), tačiau straipsnio tikslas buvo nustatyti tuos šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumus, kurie yra svarbūs sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje požiūriu, todėl temą būtų galima plėtoti, tačiau jau kitame kontekste.

Išvados

Apibendrinant nagrinėtus šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumus ir ypatumus, galima formuluoti tokias straipsnio išvadas:

Pagrindiniai išorinės aplinkos vystymosi dėsningumai, didinantys sisteminės rizikos pasireiškimo bankų sektoriuje tikimybę – tai šalių ekonominių vystymasis, padidinęs bankininkystės verslo svarbą, bankų ir šalių tarpusavio priklausomybę pasauliniame kontekste, didėjantis pasaulinis finansų ir einamosios sąskaitos disbalansas, galintis lemti staigų globalaus kapitalo persiskirstymą, tarptautinių kapitalo srautų kontrolės liberalizacija ir dereguliacija, didėjantys tarptautiniai kapitalo srautai, didėjantis šalių makroekonominis nestabilumas, lemiantis didesnę neapibrėžtumą ir finansų sistemoje, ir bankų sektoriuje, augantis viešojo sektoriaus disbalansas, kilęs dėl didelio fiskalinio deficito ir skolos augimo, informacinių

technologijų pažanga, sudariusi sąlygas greičiau ir paprasčiau pasireikšti bankų apgulčiai, informacijos sklaidimo greitis, dėl kurio greičiau pernešamas bankų krizės užkratas, ir stiprėjantys ekonominių vienetų ir bankų tarpusavio ryšiai.

Pagrindiniai šiuolaikinės bankininkystės vystymosi dėsningumai, lemiantys sisteminės rizikos pasireiškimą bankų sektoriuje – tai bankų sektoriaus finansinė liberalizacija ir dereguliacija, spartėjanti bankininkystės verslo globalizacija ir konsolidacija, spartėjanti bankų ir finansų rinkų integracija, sparti finansinių inovacijų (ypač turto pakeitimo vertybiniais popieriais priemonių) plėtra, mažėjanti bankų priklausomybė nuo indėlių, kaip finansavimo šaltinio, ir intensyvus didmeninio finansavimo šaltinių naudojimas, didėjanti šešėlinės bankų sistemos, kuriai taikomi ne tokie griežti rizikos ribojimo reikalavimai, svarba, didėjanti bankų konkurencija su specializuotų finansinių paslaugų teikėjais, sudėtingėjantis bankininkystės verslas, didėjanti bankų investicinės ir komercinės veiklos konvergencija ir gerokai išaugusi tarpbankinio kliringo apimtis, lėmę sisteminės rizikos lygio padidėjimą ir nacionaliniu, ir tarptautiniu lygmeniu.

Šiuolaikinės bankininkystės ir bankų sektoriaus išorinės aplinkos vystymosi dėsningumai labai tarpusavyje susiję, o pokyčiai vienoje srityje lemia pokyčius kitose, pvz., pokyčiai informacinių technologijų ir telekomunikacijų srityje paskatino finansinių inovacijų plėtrą, finansinių inovacijų plėtra sudarė sąlygas šešėlinės bankininkystės plėtrai ir spartesnei bankų ir finansų rinkų integracijai, gerokai išaugę tarptautiniai kapitalo srautai sukėlė pasaulinio finansų ir einamosios sąskaitos disbalanso didėjimą ir pan.

Literatūra

- Alexander, K., Dhumale, R., Eatwell, J. (2005). *Global Governance of Financial Systems: The Legal and Economic Regulation of Systemic Risk*. Cary, NC, USA: Oxford University Press.
- Allen, F., Carletti, E. (2012). The Roles of Banks in Financial Systems. In *The Oxford Handbook of Banking*, edited by A. Berger, P. Molyneux, and J. Wilson. Oxford: Oxford University Press.
- Apostolik, R., Donohue, Ch., Went, P. (2009). *Foundations of Banking Risk: An Overview of Banking, Banking Risks, and Risk-Based Banking Regulation*. Hoboken: John Wiley & Sons.
- Arteta, C., Hale, G. (2008). Sovereign Debt Crises and Credit to the Private Sector. *Journal of International Economics*, 74 (1), 53–69.
- Astley, M., Giese, J., Hume, M., Kubelec, C. (2009). Global Imbalances and the Financial Crisis. *Bank of England Quarterly Bulletin*, 49 (3), 178–190.
- Berger, A. N., Molyneux, P., Wilson, J.O.S. (2012). Banking: An Overview. In *The Oxford Handbook of Banking*, edited by A. Berger, P. Molyneux, and J. Wilson. Oxford: Oxford University Press.
- Boot, A.W.A., Thakor, A.V. (2012). The Accelerating Integration of Banks and Markets and Its Implications for Regulation. In *The Oxford Handbook of Banking*, edited by A. Berger, P. Molyneux, and J. Wilson. Oxford: Oxford University Press.
- Buch, C. M., DeLong, G. (2008). Do Weak Supervisory Systems Encourage Bank Risk-Taking? *Journal of Financial Stability*, 4, 23–39.
- Candelon, B., Palm, F. C. (2010). Banking and Debt Crises in Europe. The Dangerous Liaisons? *CESifo Working Paper No. 3001*.
- Claessens, S., Dell’Ariccia, G., Igan, D., Laeven, L. (2010). Cross-Country Experiences and Policy Implications from the Global Financial Crisis. *Economic Policy*, 25, 267–293.
- D’Apice, V., Ferri, G. (2010). *Financial Instability: Toolkit for Interpreting Boom and Bust Cycles*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Deltuvaitė, V. (2012). The Importance of Systemic Risk Management in the Banking Sector. *Economics and management*, 17 (3), 869–878.
- Deltuvaitė, V. (2013). Sisteminės rizikos valdymo sprendimų priėmimo modeliavimo bankų sektoriuje platforma (daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas).
- Erce, A., Balteanu, I. (2012). Bank Crises and Sovereign Defaults: Exploring the Links. *European Summer Symposium in International Macroeconomics (ESSIM)*, Tarragona, May 2012.
- Frame, W. S., White, L. J. (2012). Technological Change, Financial Innovation, and Diffusion in Banking. In *The Oxford Handbook of Banking*, edited by A. Berger, P. Molyneux, and J. Wilson. Oxford: Oxford University Press.
- Furceri, D., Guichard, S., Rusticelli, E. (2012). Episodes of Large Capital Inflows, Banking and Currency Crises, and Sudden Stops. *International Finance*, 15, 1–35.
- Gennaioli, N., Martin, A., Rossi, S. (2010). Institutions, Public Debt and Foreign Finance. *AFA 2010 Atlanta Meetings paper*. Mimeo.
- Goddard, J., Molyneux, P., Wilson, J. (2012). Banking in the European Union. In *The Oxford Handbook of Banking*, edited by A. Berger, P. Molyneux, and J. Wilson. Oxford: Oxford University Press.
- Hoggarth, G., Mahadeva, L., Martin, J. (2010). Understanding International Bank Capital Flows during the Recent Financial Crisis. *Bank of England Financial Stability Paper*, 8.
- Hsu, J., Moroz, M. (2010). Shadow Banks and the Financial Crisis of 2007-2008. In *The Banking Crisis Handbook*, edited by G. N. Gregoriou. Boca Raton: CRC.
- Hubbard, R. G., O’Brien, A. P. (2012). *Money, Banking, and the Financial System*. Boston: Pearson.
- International Institute for Sustainable Development (IISD) (2012). *Trends in the Banking Industry*.
- Kaminsky, G. L., Reinhart, C. M. (1999). The Twin Crises: The Cause of Banking and Balance of Payment Problems. *American Economic Review*, 89, 473–500.
- Kaufman, G. G. (2000). Banking and Currency Crises and Systemic Risk: Lessons from Recent Events. *Economic perspectives*, 3 (24). Federal Reserve Bank of Chicago.

25. Laeven, L., Valencia, F. (2010). Resolution of Banking Crises: The Good, the Bad, and the Ugly. *IMF Working Paper*, 10 (146), 36.
26. Noyer, Ch. (2010). Sovereign Crisis, Risk Contagion and the Response of the Central Bank. *The Global Interdependence Centre (GIC) Conferences*, Paris, 17 June 2010.
27. OECD (2011). Getting the Most Out of International Capital Flows. *OECD Economics Department Policy Notes*, 6.
28. Panizza, U., Borensztein, E. (2008). The Costs of Sovereign Default. *IMF Working Paper*, 8 (238).
29. Ramanauskas, T. (2005). Bankų kredito didėjimas makroekonominio požiūriu. *Pinigų studijos*, 3 (rug-sėjis).
30. Reinhart, C.M., Rogoff, K.S. (2011). From Financial Crash to Debt Crisis. *American Economic Review*, 101 (5), 1676–1706.
31. Shahrokhi, M. (2011). The Global Financial Crises of 2007–2010 and the Future of Capitalism. *Global Finance Journal*, 22, 193–210.
32. Speller, W., Thwaites, G., Wright, M. (2011). The Future of International Capital Flows. *Bank of England, Financial Stability Paper*, 12.
33. Summer, M. (2002). Banking Regulation and Systemic Risk. *Oesterreichische Nationalbank Working Paper*, 57.
34. Šarkinas, R. (2008). Pasaulio finansų krizės pamokos Lietuvai. *Pinigų studijos*, 2.

Deltuvaitė, V.

The trends and challenges of the modern banking and banking sector's external environment developments

Summary

The recent boom of banking crises worldwide raises scientific discussions on the trends of modern banking and banking sector's external environment developments that increase the frequency of systemic risk occurrence in the banking sector. The main trends of the modern banking and banking sector's external environment developments are analyzed which effect the financial distress in the banking sector both at the local and global level in this article.

According to Summer (2002), the banking sector is one of the most dynamic sectors that has experienced extraordinary changes in the last few decades. Various academics and practitioners (D'Apice and Ferri 2010; Hsu and Moroz, 2010; Speller et al., 2011; Erce and Balteanu, 2012; Frame and White, 2012; Furceri et al. 2012; Buch and Delong, 2012; Berger et al., 2012; Boot and Thakor, 2012; etc.) emphasize that systemic risk has become more likely and more important in recent years as a result of some important trends in modern banking and the banking sector's external environment developments. Scientists Kaufman (2000), Šarkinas (2008), Apostolik et al. (2009), Hoggarth et al. (2010), D'Apice and Ferri (2010), Reinhart and Rogoff (2011), OECD (2011), Speller et al. (2011), Erce and Balteanu (2012), Frame and White (2012), Furceri et al. (2012), Buch and Delong (2012), etc., state that in recent years systemic risk has become more relevant and the occurrence of systemic risk is more likely due to the specifics of the banking sector's external environmental developments: the economic development increased the importance of banking, the banks becoming interdependent of and the global interdependence of countries, most banks are treated as “too big to fail” because of their importance and links to the global financial system, the economic and financial interdependence between countries significantly increased the speed of the banking crisis propagation, and the increased interdependence between financial sectors created the channels for the initial shock propagation worldwide, leading to a higher likelihood of systemic risk occurrence. However, scientists Alexander et al. (2005), Apostolik et al.

(2009), D'Apice and Ferri (2010), Hsu and Moroz (2010), Berger et al. (2012), Buch and Delong (2012), IISD (2012), Boot and Thakor (2012), Frame and White (2012), Goddard et al. (2012), etc., emphasize the trends of modern banking developments that increase the likelihood of systemic risk in the banking sector: the financial liberalization and deregulation of the banking sector, the globalization and consolidation of the banking industry, the extensive expansion of financial innovation especially in the form of asset securitization, the growing importance of the shadow banking system (non-banking institutions), the increasing integration of banks and financial markets, etc.

The analysis of the trends and features of the modern banking and banking sector's external environment developments is important from both a scientific and practical perspective: performing the theoretical and empirical research, it is important for scientists to evaluate the changes in the banking sector and the banking sector's external environment, whereas the identification of the main trends of modern banking and banking sector's external environment developments is of crucial importance to the banking supervisory and regulatory authorities in order to implement timely adjustments in the supervision and regulation framework of banks. As the researchers highlight the different aspects of the modern banking and banking sector's external environment developments, from a scientific perspective it is important to summarize these different insights and to identify the key trends in the field.

The research object – the trends and features of the modern banking and banking sector's external environment developments.

The research goal – to identify the main trends of the modern banking and banking sector's external environment developments from the systemic risk occurrence in the banking sector perspective.

The research methods: systemic, logical and comparative analysis of scientific literature.

Summarizing the analyzed trends and features of the modern banking and banking sector's external environment developments, the following conclusions can be formulated:

1. The main trends of the banking sector's external environment that increase the likelihood of systemic risk in the banking sector are: the economic development that increased the importance of banking, the interdependence of banks and the global interdependence of countries, the increasing global financial and current account imbalances which could result in abrupt global capital movements, the liberalization and deregulation of international capital controls, the increasing country's macroeconomic instability leading to greater uncertainty in the financial system and the banking sector, the increasing public sector imbalances due to the large fiscal deficits and debt increases, the advances in computer and telecommunications technology that have made bank runs easier and faster, the speed of information transmission resulting in the faster spillover effect of the banking crisis, and the increasing income and wealth of the households that have brought economic units into contact with banks and other financial institutions and markets.
2. The main trends of modern banking that increase the likelihood of systemic risk in the banking sector are: the financial liberalization and deregulation of the banking sector, the globalization and consolidation of the banking industry, the increasing integration of banks and financial markets, the extensive expansion of financial innovation especially in the form of asset securitization, the decreased reliance of banks on deposits in favour of less stable sources of wholesale funding, the growing importance of the shadow banking system (non-banking institutions) that is subjected to laxer prudential requirements, the increasing competition between banks and specialized providers of the financial services, the increased complexity of banking business—the biggest banks have become complex financial organizations that offer a wide variety of financial services—and the increasing convergence between the activities of commercial and investment banks.
3. All these developments of the modern banking and banking sector's external environment are strongly interrelated, i.e., changes in one area leads to other changes, for example, the advances in computer and telecommunications technology led to the extension of financial innovations, while financial innovations affected the expansion of the shadow banking and the increasing integration of the banking and financial market, the increased international capital flows caused the growing global financial and current account imbalances, etc.

Keywords: systemic risk, banking crisis, banking sector, trends of the banking sector external environment developments, trends of the modern banking developments.

Straipsnis recenzuotas.

Straipsnis gautas 2013 m. birželio mėn., priimtas 2013 m. spalio mėn.

The article has been reviewed.

Received in June 2013, accepted in October 2013.